

10,000-nél több lakosú helyeink.

A XIX. és XX. századot elválasztó éjjél a Magyar birodalom városait kedvező, de nem egyenletes népszaporodásban lelte; és ha egybevetjük a három előző összeírást (Földr. Közl. XIV. 84—93., XX. 97—106.), az mind népszaporodási, mind nemzeteterősödési szempontból talán több a kielégítőnél, a vártnál: mégsem hiányzanak esetek, hogy némelyik város népe nem erősen izmosodott létszámában, sőt egyeseké fogyott is.

Nem egyhamar lesz, míg az országos központi statisztikai hivatal, az egyedül véghiteles forum, földolgozhatja 30,000 számláló biztosnak a munkája eredményét, a betöltött személyi lapokat, a melyek tömege vagy 900 métermázsza súlylyal nyomja a fölülvizsgáló hatóság raktáraiban a polczokat. De előzetes és erősen valószínű értékkel bíró jelentéskép beválnak a lapokba küldözött és ott nyilvántartásba vett adatok. Esetleges hibák forrásai a forgó-szálló népesség lehetnek, meg az olyan magánosok, kik valamelyes oknál fogvást a számláló biztos ott járta idején távol voltak.

A lapok % szerint is adtak kimutatásokat, itt a viszonylagos helynyerés vagy veszítés jut kifejezésre, mint a megelőző két közleményben; mihez képest a létszámot lefelé menő sorba állítjuk össze az ember-gyűjtő közép-pontokon 10,000 lélekig, mindenik mellé odahelyezve az előző három népszámlálás eredményét. A hol üres a hely, azon évben nem volt az illető község még 10,000-es; a zárjeles számok pedig azt mutatják, hányadik volt az előző cenzusokban valamelyikök; a mely város megtartotta a helyét, számot nem kapott a 2—4 oszlopban, de olyan kevés van.

Az összehasonlításba beszámítható lakott helyek száma az utóbbi 30 év alatt 42-vel szaporodott. Legtöbb adat a „Budapesti Hírlap“-ból való, 15-öt kaptunk a központi statisztikai hivatalból, 13-at az illető községekből, 2-öt a váczai egyházmegye 1901-iki névkönyvéből.

	1900.	1890.	1880.	1870.
Budapest	713,383	506,384	360,551	270,566
Szeged	100,552	87,410	73,675	70,179
Szabadka	81,302	73,526	61,367	56,323
Debreczen	72,588	58,952	51,122	(6) 46,111
5 Pozsony	61,861	(6) 56,048	48,006	(5) 46,540
H.-M.-Vásárhely	60,789	(5) 56,626	50,966	(4) 49,150
Zágráb	57,930	(11) 38,742	(17) 28,360	(33) 19,857
Kecskemét	56,951	(7) 49,600	46,505	41,195
Arad	53,930	(8) 43,682	35,556	32,725
10 Temesvár	49,977	(9) 43,439	33,694	32,223
Nagy-Várad	47,365	(10) 40,750	(11) 31,324	28,698
Kolozsvár	46,936	(13) 34,859	29,923	(15) 26,382
Pécs	42,730	(12) 35,246	(16) 28,702	(17) 23,863
Uj-Pest	41,179	(37) 23,521	(73) 11,668	—
15 Miskolcz	41,075	(17) 32,288	(22) 24,319	(25) 21,199
Fiume	38,139	(22) 29,494	(35) 20,981	(60) 12,705
Békés-Csaba	37,050	(14) 34,608	(10) 32,616	(10) 30,022
Kassa	36,224	32,203	26,097	(23) 21,742
Brassó	34,608	(16) 32,549	(14) 29,584	(12) 27,766
20 Makó	33,748	(15) 32,667	(12) 30,063	(14) 27,449
Kun-Félegyháza	33,351	(20) 30,444	(24) 23,912	21,313
Nyiregyháza	31,924	(25) 27,179	(23) 24,102	(22) 21,896
Szentes	31,452	(19) 30,797	(15) 28,712	(13) 27,658
Sopron	30,862	(21) 29,543	(25) 23,222	(26) 21,108
25 Székes-Fejérvár	30,668	(23) 29,942	(19) 25,612	(18) 22,683
Czegléd	30,353	(24) 27,727	(20) 24,872	(21) 22,216
Zombor	29,012	(26) 26,889	(21) 24,693	(16) 24,309
Ujvidék	28,826	25,180	(31) 21,325	(37) 19,119
Zenta	28,325	(27) 25,731	(33) 21,200	(32) 19,938
30 Győr	27,892	(34) 23,956	(34) 20,981	(31) 20,035
Békés	27,200	(29) 25,093	(26) 22,938	(19) 22,547
Szarvas	26,890	(33) 24,399	(28) 22,504	(20) 22,246
Nagy-Becskerek	26,669	(39) 22,370	(39) 19,529	(34) 19,666
Nagy-Szeben	26,643	(30) 24,766	(40) 19,446	(38) 18,998
35 Jászberény	26,469	(32) 24,594	(30) 21,507	(29) 20,233
Nagy-Kőrös	26,354	(31) 24,727	(27) 22,769	(30) 20,091
Szatmár-Németi	26,266	(43) 21,218	(38) 19,708	(41) 18,353
Nagy-Kikinda	25,358	25,923	(37) 19,845	(39) 18,834
Hajdú-Böszörmény	25,193	(41) 21,244	(42) 19,035	(35) 19,208
40 Szolnok	24,948	(44) 21,093	(45) 18,247	(46) 15,847
Versecz	24,727	(40) 22,122	(29) 22,329	(27) 21,095
Mező-Túr	24,700	(35) 23,762	(32) 21,213	(28) 20,447
Eger	24,599	(36) 23,617	20,669	19,150
Szombathely	23,300	(54) 17,271	(85) 10,820	—
45 Török-Szt.-Miklós	23,260	(50) 18,777	(51) 16,046	(56) 13,024

	1900.	1890.	1880.	1870.
Nagy-Kanizsa ...	23,242	(42)21,234	(43)18,398	(72)11,128
Eszék ...	22,987	(48)19,778	(44)18,352	17,128
Csongrád ...	22,985	(45)20,808	(48)17,837	(43)17,346
Orosháza ...	22,748	(47)19,962	18,032	(49)11,554
50 Békés-Gyula ...	22,000	(46)20,388	18,046	(40)18,495
Karczag ...	21,137	(52)18,204	15,825	(50)14,486
Kún-Halás ...	20,072	(55)17,144	(56)15,039	13,127
Baja ...	19,964	(49)19,733	(41)19,241	(42)18,110
Erzsébetfalva ...	19,066	—	—	—
55 Ó-Becse ...	18,943	(56)16,971	(55)17,040	(53)14,058
Pancsova ...	18,530	(51)18,276	(49)17,127	(48)15,063
Kaposvár ...	17,480	(72)13,417	(91)10,561	—
Maros-Vásárhely	17,321	(61)15,265	(63)12,883	(61)12,678
Komárom ...	17,191	(57)16,436	(60)13,108	(66)12,256
60 Mármaros-Sziget	17,126	(62)15,210	(83)10,852	—
Esztergom ...	17,062	(109)10,350	—	—
Pápa ...	17,043	(66)14,417	(57)14,654	(52)14,223
Vác ...	16,588	(64)14,665	(59)13,199	(58)12,894
Ó-Kanizsa ...	16,478	(59)15,501	(61)13,069	(62)12,594
65 Selm.-Bélabánya	16,404	(60)15,280	(54)15,265	14,029
Sátoralja-Újhely	16,256	(73)13,268	(77)11,264	—
Mohács ...	16,198	14,415	(68)12,385	(67)12,140
Gyöngyös ...	16,026	(58)16,425	(50)16,061	(47)15,830
Hajdú-Nánás ...	15,872	(65)14,462	(58)13,757	(55)13,198
70 Dorozsma ...	15,477	(85)12,413	(86)10,652	—
Hajdú-Szoboszló	15,412	(63)14,732	(62)13,038	(65)12,269
Kis-Pest ...	15,325	—	—	—
Mező-Kövesd ...	15,308	(80)12,680	(89)10,606	—
Nagy-Károly ...	15,146	(70)13,595	(67)12,523	(59)12,754
75 Nyitra ...	14,841	(69)13,784	—	—
Kún-Majsa ...	14,775	(88)12,227	(96)10,163	—
Lugos ...	14,609	(74)13,196	(76)11,287	(72)11,654
Zimony ...	14,583	(77)12,823	(72)11,803	(81)10,046
Ungvár ...	14,360	(71)13,444	(74)11,373	—
80 Veszprém ...	14,316	(79)12,785	(66)12,575	(68)12,002
Szegzárd ...	14,269	(68)14,333	(71)11,948	(74)11,069
Stajerlak-Anina...	14,148	(91)12,150	—	—
Munkács ...	14,078	(100)11,132	—	—
Túrkeve ...	14,069	(75)13,092	(69)12,042	(76)10,969
85 Nagy-Szalonta...	13,984	(81)12,658	(92)10,503	(64)12,333
Nagy-Abony ...	13,647	(90)12,157	(78)11,186	(79)10,232
Nagy-Lak ...	13,612	(78)12,806	(87)10,646	—
Eperjes ...	13,597	(97)11,330	(98)10,139	(71)10,772
Salgó-Tarján ...	13,569	—	—	—
90 Mező-Berény ...	13,200	(84)12,474	(75)11,368	(77)10,915

	1900.	1890.	1880.	1870.
Csongrád-Mindszent	13,183	(93) 12,039	(82) 10,859	—
Érsek-Újvár ...	13,133	(98) 11,304	(90) 10,584	—
Kis-Újszállás ...	13,108	(83) 12,532	(81) 11,083	(78) 10,376
Apatin ...	13,070	(76) 12,826	(70) 11,973	(75) 11,047
95 Déva-Ványa ...	13,013	(89) 12,227	(95) 10,184	(80) 10,165
Duna-Földvár ...	12,902	(86) 12,368	(65) 12,720	(63) 12,382
Battonya ...	12,612	(94) 12,024	—	—
Jász-Arokszállás	12,537	(99) 11,194	(64) 12,794	—
Ada ...	12,509	(102) 10,080	—	—
100 Nagy-Szombat...	12,417	(87) 12,342	(84) 10,824	—
Paks ...	12,367	(95) 11,967	(80) 11,086	—
Tata-Tóváros ...	12,165	—	—	—
Torda ...	12,082	(101) 11,084	—	—
Topolya ...	11,954	(85) 11,030	—	—
105 Rákos-Palota ...	11,763	—	—	—
Varasd ...	11,754	(103) 11,055	(93) 10,381	—
Bács-Szent-Tamás	11,728	(96) 11,734	(88) 10,609	—
Diós-Győr ...	11,650	—	—	—
Endrőd ...	11,509	(105) 10,898	—	—
110 Resicza... ..	11,500	(113) 10,173	—	—
Gyoma ...	11,320	(106) 10,872	(97) 10,160	—
Balmaz-Újváros	11,308	10,273	—	—
Kalocsa ...	11,153	(53) 18,183	15,789	(45) 16,302
Segesvár ...	11,054	—	—	—
115 Szerb-Szt.-Miklós	11,039	(110) 10,345	—	—
Kun-Szt.-Márton	10,032	(82) 12,559	(79) 11,155	(82) 10,036
Jászapáti ...	10,856	(108) 10,406	—	—
Miava ...	10,632	(114) 10,005	(99) 10,018	—
Moór ...	10,382	—	—	—
120 Tót-Komlós ...	10,380	—	—	—
Igló ...	10,187	—	—	—
Gyula-Fehérvár	10,033	—	—	—
Vukovár ...	10,032	—	—	—
Szeghalom ...	10,023	—	—	—
125 Lajos-Mizse	10,019	—	—	—
Soroksár ...	—	(92) 12,149	—	—
Besztercebánya	—	(107) 10,412	—	(69) 11,780
Fehértemplom ...	—	(111) 10,342	—	—
Gyetva ...	—	—	(94) 10,320	(83) 10,035
130 Pécska ...	—	—	—	(51) 14,236
Breznóbánya ...	—	—	—	(70) 11,776
Összesen	125	114	99	83

A helyzetük számbeli értékét megjavították:

48-czal Esztergom, mely magába ölelte Szent-György-Mező, Szent-Tamás és Víziváros községeket,

23-mal Új-Pest,

17-tel Munkács,

15-tel Kaposvár, Dorozsma,

12-val Kún-Majsa,

10-zel Szombathely,

9-czel Stajerlak-Anina,

8-czal Eperjes,

7-tel Sátoralja-Újhely, Mező-Kövesd,

6-tal Fiume, Nagy-Becskerek, Szatmár-Németi, Érsek-Újvár,

5-tel Török-Szent-Miklós,

4-gyel Zágráb, Győr, Szolnok, Pápa, Nagy-Abony,

3-mal Kún-Halas, Maros-Vásárhely, Ada, Resiczabánya,

2-vel Miskolcz, Hajdú-Böszörmény, Mármaros-Sziget, Csongrád-

Mindszent,

1-gyel Pozsony, Kolozsvár, Szarvas, Eszék, Karczag, Ó-Becse, Vác.

Megtartották a helyüket: Budapest, Szeged, Szabadka, Debrecen, Kassa, Újvidék, Nagy-Kikinda, Mohács, Topolya, Balmaz-Újváros.

A helyükből leléptek:

1-gyel Hódmező-Vásárhely, Kecskemét, Arad, Temesvár, Nagy-Várad, Pécs, Kún-Félegyháza, Zombor, Versecz, Zimony, Veszprém, Jász-Árokszállás,

2-vel Székes-Fejérvár, Czepléd, Zenta, Békés, Orosháza, Komárom,

3-mal Békés-Csaba, Brassó, Nyíregyháza, Sopron, Jászberény, Csongrád, Lugos, Battonya, Torda, Varasd,

4-gyel Szentes, Nagy-Szeben, Nagy-Kanizsa, Békés-Gyula, Baja, Hajdú-Nánás, Nagy-Károly, Nagy-Szalonta, Endrőd, Miava,

5-tel Makó, Nagy-Kőrös, Pancsova, Ó-Kanizsa, Selmecz-Bélabánya, Gyoma, Szerb-Szent-Miklós,

6-tal Mező-Berény, Dévaványa, Paks, Nyitra,

7-tel Mező-Túr, Eger,

8-czal Hajdú-Szoboszló, Ungvár,

9-czel Túrkeve, Nagylak, Jászapáti,

10-zel Gyöngyös, Kis-Újszállás, Duna-Földvár,

11-gyel Bács-Szent-Tamás,

13-nal Szegzárd, Nagy-Szombat,
18-czal Apatin,
34-gyel Kún-Szent-Márton,
60-nal Kalocsa.

Kimaradtak a 10,000-esek sorából 1900-ban Soroksár, Besztercebánya, Fehértemplom, 1890-ben Gyetva, 1880-ban Pécska, Breznóbánya. Beléptek ellenben oda most Erzsébetfalva, Kis-Pest, Tata-Tóváros, Rákos-Palota, Diós-Győr, Segesvár, Moór, Tót-Komlós, Igló, Gyula-Fehérvár, Vukovár, Szeghalom, Lajos-Mizse, összesen 14 új.

Javította a helyzetét 36, megtartotta 10, ejtette 65, de a lélekszám csak 4-nél fogyott, ú. m. Kalocsán 7,030-czal, Kún-Szent-Mártonban 1,527-tel, Gyöngyösön 399-czel, Szegzárdon 64-gyel. A nagy magyar Alföld városainak legfőbbjénél, ha a helyzetében számbeli csökkenés mutatkozik, abban van az ok, hogy telepítő rajokat bocsátott ki magából; mint Czegléd Kara-Jenőre, Kocsérra, Tápió-Szelére, Törtelre. Másoknál önállósodtak az oda tartozott puszták, mint Kalocsánál történt. Kún-Szent-Mártonból kiszervezkedtek Csorba és Mesterháza puszták. Szegzárdon a lélekszám fogyást a tillokszera okozta.

Az utóbbi emberöltő leforgása alatt Zágráb majd 3-szorosra fejtett, a 33-dik helyről a 7-ikre emelkedett; büvös hatása ez annak a fehér lapnak, melyet Horvátország Deák Ferencz javaslatára kapott. Új-Pest meg Rákos-Palota rohamos izmosodását a közel fő- és székvárosból oda lefolyt elemek okozzák, — Soroksár kimaradt bár a myriadosok sorából, de azért, hogy Erzsébetfalva és Kossuthfalva külön szervezkedve kiváltak belőle.

Volt városunk	1900	1890	1880	1870-ben
700,000-ren fölül	1	—	—	—
500,000 " "	—	1	—	—
300,000 " "	—	—	1	—
200,000 " "	—	—	—	1
100,000 " "	1	—	—	—
80,000 " "	1	1	—	—
70,000 " "	1	1	1	1
60,000 " "	2	—	1	—
50,000 " "	3	3	2	1
40,000 " "	6	4	2	4
30,000 " "	11	10	5	3
20,000 " "	26	26	24	20
10,000 " "	73	68	63	53
Összesen :	125	114	99	83

A ki az 1910. évi népszámlálás eredményeit itt helyt regisztrálni fogja, remélhetőleg még örvedetesebb képet festhet majd városaink népének növekedéséről, csak délkelet felől a folyton fenyegető pestis, meg háború közbe ne lépjen.

Hanusz István.

Rövid közlemények.

I. EXPEDITIÓK.

* **Zichy Jenő gróf útazása.** A nemes gróf harmadik ázsiai útazásának leírásából megjelent a magyar és német szöveggel szerkesztett vaskos második kötet is. Ez a kötet az útazás állattani eredményeit ismerteti, *Horváth Géza dr.* állította össze; van benne huszonkét szöveg közé nyomott kép is. A tudományos módszerrel írt kötet tisztességére válik a magyar szakkutatásnak s bizonyítja, hogy Zichy gróf útazásának mily figyelemreméltó az eredménye a zoológia terén is; de meg becses adatokkal járult a meglátogatott területek, a Kaukázus, európai Oroszország, Szibéria, Mongolia és Khina faunájának megismeréséhez. A zoológiai anyagot — kevés kivétellel, — az expedíció zoológusa, Csiki Ernő gyűjtötte s Zichy gróf a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta. Az egyes állatcsoportok földolgozását a legilletékesebb hazai és külföldi szakemberek végezték: Csiki Ernő, Daday Jenő, Horváth Géza, Kertész Kálmán, Madarász Gyula, Méhely Lajos, Mocsáry Sándor, Pável János, Szépligethy Győző; továbbá a bécsi Attems Károly gróf, a madridi Bolívar Ignác, a párisi Dollfus Adorján, a karolinenthali Klapálek Ferencz, a krakkói Kulczynsky Ulászló. Az expedíció összesen 2532 állatfajt gyűjtött, de nem csupán az állat-földrajznak tettek szolgálatot, eddig teljesen ismeretlen állatokat is fedeztek fel; az új állatfajok közül vagy tizenhármát, Zichy tiszteletére, az ő nevének kapcsolásával nevezték el.

* **A német délsarkí expedíció.** A Reichsanzeiger császári rendelete szerint a Drygalski parancsnoksága alatt lévő német délsarkí expedíciónak augusztusban kellett elhagyni Kiel, hogy a Kerguelenszigeten állítson föl magnetikus meteorológiai állomást, azután hajózzon tovább dél felé és az indiai, atlanti, délsarkí vidéken végezzen kutatásokat. Abban az esetben, ha délsarkí földet ér el, állítsanak